

via Geppa 9
TRIESTE (312)

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

DEŽELNE VOLITVE IN SLOVENC

Zakon za izvolitev deželnega zbora Furlanije-Juljske krajine je bil dokončno izglasovan in je z objavo v uradnem listu stopil v veljavo. Po poluradnih vesteh iz Rima bodo volitve za prvi zbor novoustanovljene dežele s posebnim statutom do 10. maja letos. To pomeni, da bomo v nekaj več kot dveh mesecih poklicani na volišča za izvolitev 60 deželnih poslancev v naslednjih okrožjih: Trst, Gorica, Videm, Tolmezzo in Pordenone. S tem je naša dežela, katere ustanovitev smo čakali zaradi sabotiranja in protiustavnih manevrov kar 16 let po uveljavitvi republiške osnovne listine, stopila na tla stvarnosti. Danes vendarle stojimo pred uresničitvijo svojih zahtev in že to nam dokazuje, da naša bitka ni bila odveč in da smo si zastavljali cilj, ki je uresničljiv kljub vsem poskusom preziranja ljudske volje. Ostvaritev naše dežele — to je že vsem znano — ni sad kakršnega koli kompromisa na vrhu, pač pa sad vztrajnih naporov ljudskih množic. Brez teh naporov, bodimo si na jasnem, ne bi danes stali pred volitvami v prvi deželni zbor.

V zadnjih časih smo pričali prav zaradi tega novega dejstva, ki stopa v življenje, nekaterim premikom, ki so po eni strani razveseljivi, po drugi strani pa zelo sumljivo dišijo po manevru, konkretno po volilnem manevru.

Gre tu za vprašanje slovenske narodne manjšine, ki živi strnjeno v novi deželi predvideni v ustavi prav zaradi tega vprašanja (tega ne smemo nikoli pozabiti). Nekatere politične stranke in skupine so se v zadnjem času začele zavedati, da so tudi Slovenci v Italiji sila, na katero je treba računati, zlasti še zato, ker jih je v novi deželi težko, če ne nemogoče, prezirati zaradi njihovega obstoja, kot politična in, prej ko slej, volilna masa. Slišali smo namreč o različnih kombinacijah, ki se skušajo snovati, da bi se na kakršen koli način priključili na druge politične sile slovenski glasovi. ki so do sedaj imeli svoje tradicionalne formacije, prvo med vsemi Komunistično partijo. V zadnjem času se vsepogosteje namreč sliši, da so »odkrile« Slovence sile in skupine, ki jih doslej niso le prezirale, pač so proti njim dopuščale in celo uprizarjale politične manifestacije nacionalističnega tona, za katerimi se prevečkrat niso le skrivale organizacije profašistične usmeritve, pač pa predvsem poskus negiranja enakopravnosti na vseh področjih in nadaljevanja, z drugimi oprijemi, tistega raznarodovalnega dela, katerega ni začel fašizem, ki je bil le brutalnejši.

A tu se vsiljuje misel, ki je veljala tudi za ustanovitev naše dežele. Stvarnost in borba ljudskih množic nista v daljši perspektivi več prezirljivi. Do nedavnega so vse sile razen Komunistične partije in demokratičnega gibanja odklanjale obstoj ne-

kega vprašanja slovenske narodne manjšine. Zanimivo je dejstvo, da se ni odklanjal obstoj vprašanja nemške ali francoske narodne manjšine. A to je bilo na stari reakcionarni, konservativni in imperialistični liniji »zgodovinskih« in »nezgodovinskih« narodov. Slovenci so spadali in še spadajo za nekatere v drugo kategorijo, tj. med »nezgodovinske« narodnosti. Zato ta trdovratnost v nepriznavanju njihovih pravic, celo pisanih in svečano podpisanih.

Sedaj pa vsi radi govorijo o obstoju Slovencev in celo o obstoju nekaterih njihovih nerešenih problemov. Celotno liberalci Malagodi, ki si s Cavourjem še zdaleč niso v sorodu, pravijo v tržaškem občinskem svetu, da nimajo nič proti Slovencem, čeprav potem v svoji propagandi proti levemu centru vhitijo zastavo ogorčenosti, češ da bodo na ta način v italijanske uprave prišli tudi slovenski »petokolonaši«. Če so liberalci takšni, ni nič čudnega, da se tudi demokrati in drugi radi postavljajo s tem vprašanjem, čeprav nič ne napravijo — in bi imeli vsa sredstva na razpolago — da bi vsaj nekaj priznali Slovencem.

Zato sedaj vidimo, da Slovence ne priznavajo samo komunisti in samoslovenske skupine, pač pa tudi ostali, razen fašistov in najbolj zakrknjenih reakcionarjev in nacionalistov, ki se bojijo 120.000 Slovencev, kot da bi jih bilo 12 milijonov. Je to pozitivno ali negativno? Je to dobro ali slabo za Slovence? Mislimo, da je dobro. Stvarnost začena prodirati. A za to njeno prodiranje imajo zaslugo tiste sile, ki so si vedno postavljale za cilj to priznanje in ne samo to. Dolgoletna bitka komunistov in slovenskih demokratičnih množic je dosegla rezultat, ki ga ne gre podcenjevati, prav posebno spričo deželnih volitev. Tiste sile, ki danes saj v besedah priznavajo obstoj Slovencev in problemov, ki se jih tičejo, so bile prisiljene napraviti zaradi vsega dosedanjega ostrega boja. In če še enkrat podčrtamo pri tem vlogo komunistov ne bo odveč, ker brez njih ne bi bilo tega novega položaja, ki je v nastajanju. Nihče ne more reči, da so komunisti sila za »hladilnik«, pač pa so sila, ki gradi in dobro gradi. To so vidi tudi na primeru Slovencev. Radi bi videli, kako bi bilo danes brez njih, brez njihove borbe v parlamentu in na ulici, brez njihove zahteve, da se govori slovensko tudi na glavnem trgu v Trstu, brez njihovega poslanca slovenske narodnosti v rimskem parlamentu, brez njihovih vsakodnevni naporov za slovensko šolo, jezik, kulturo, gospodarske, politične in socialne pravice.

V tem trenutku pa je velike važnosti, da se to nekako oficijelno priznanje obstoja premakne iz točke, ki še nič konkretnega ne pomeni. In to treba doseči z nadaljevanjem bitke. Eden od

aspektov te bitke je tudi napor, da spravimo Slovence v deželni zbor in da spravimo tja tudi takšne poslance italijanske narodnosti, ki bodo znali skupaj s Slovenci dan za dnevno uresničevati dosežanje neizpolnjene pravne formule. Gotovo je, da bodo komunisti tudi tokrat, in ne iz volilnih ali demagoških razlogov, spravili v deželni zbor poslanca ali poslance slovenske narodnosti. To je že tako logično in naravno, da ni treba niti posebej naglasiti. A poleg tega mislijo tudi izvesti v deželnem zboru konkretno akcijo, ki naj da slovenski narodni skupnosti v Italiji tiste pravice, ki jih kljub generičnemu priznanju še vedno ne uživajo. Tu se bo vodila bitka življenjske važnosti za Slovence, tu je treba stremeti, da postanejo prazne formule živa stvarnost. V tem naporu kličemo Slovence, naj tudi tokrat zaupajo v Komunistično partijo in naj se zavedajo, da je porast njene moči in njenih glasov jamstvo, da se bo bitka za slovensko manjšino nadaljevala brezkompromisno, ker smo prepričani, da se da veliko napraviti, a le pod pogojem stalnih naporov in ne da bi pričakovali rešitve od zgoraj. Vrh daje samo če ga baza strese. Stresimo ga, pa bo dal. Da ga še bolj stresemo, dajmo novih moči komunistom!

KAREL SISKOVIC

Ciprsko krizo so povzročili imperialisti

Problem Cibra je postal skrajno resen. Pretekli teden je malo manjkalo, da ni prišlo do zunanje oborožene intervencije. Turčija je bila že pripravljena, da odpošlje svoje čete na otok.

Kot je znano Turki zahtevajo, naj bi malo ciprsko republiko razdelili na dvoje. Britanci, ki se laste nadoblasti na otoku, so bili zato, da bi tja prispele čete NATO. Ciprska vlada se odločno upira vsem tem načrtom. Predsednik vlade Makarios je zahteval, naj o zadevi razpravlja Varnostni svet in naj zaščiti celovitost Cibra. Če bo prišlo do tega, da bi na otok poslali čete mednarodne vojske, bo ciprska vlada zahtevala, naj se uradno izjavi, da je namen te sile aktivno braniti Ciper pred napadavci in ohraniti njegovo ozemeljsko celovitost. Predsednik Makarios je med drugim poudaril, da ciprski Grki verujejo v načela pravice, demokracije in svobode, ki so osnovna načela Organizacije združenih narodov in ko se ciprska vlada obrača na Organizacijo združenih narodov računa na podporo številnih držav članic te organizacije.

Generalni sekretar Ciprske de-

lavske partije tovariš Ezekias Papaicannu je v nekem intervjuju za glasilo «l'Unità» med drugim podčrtal, da je do sedanje krize prišlo, ker je bila ciprskemu ljudstvu negirana pravica do samoodločbe. Namesto te pravice so Ciprčanom vsilili žüriški in londonski sporazum. Teh sporazumov, kakor tudi republiške ustave ciprsko ljudstvo ni odobrilo. Vse to je v protislovju z načeli ustanovne listine OZN. Resnični podžigavec sedanje krize je anglo-ameriški imperializem. Imperialisti so vsilili žüriški sporazum z namenom, da bodo lahko še dalje obdržali svoje vojaško oporišče na Cipru. Anglo-ameriški imperializem opogumlja turške nestrpnosti. Ciprski Turki imajo na osnovi sporazumov toliko moči, da lahko s svojim vetom ohromijo vladno dejavnost. Tudi to' je pripomoglo k današnji krizi.

Tovariš Papaicannu nadalje poudarja, da je nujno potrebno razveljaviti tako žüriški kot londonski sporazum, ciprsko ljudstvo pa mora dobiti popolno neodvisnost. Vsako tuje vmešavanje v notranje zadeve Cibra se mora prenehati. Ciprski Turki morajo dobiti svoje zakonite pravice in zavladata mora popolna narodna enakopravnost na otoku.

Kakršna koli delitev otoka ne more rešiti ciprskega problema. Zato pravi Ciprčani delitev odločno zavračajo. Ciprski Grki in Turki so stoletja skupaj živeli in delovali. Imperializem je privedel do tega, da je sedaj prišlo do tako hudih nesoglasij in sporov. Ko bo tuja, imperialistična intervencija izginila s Cibra, bo na otoku zopet zavladal mir, tako je poudaril tov. Papaicannu.

Izredna številka „Dela“

V kratkem bo izšla posebna številka «Dela», v kateri bodo objavljeni predlogi KPI za program dežele Furlanije-Juljske krajine.

Te predloge bo KPI dala v najširšo diskusijo. O njih bodo lahko razpravljali vsi državljani, tako Italijani kot Slovenci. O teh predlogih se bo govorilo tudi na sestankih, konferencah in shodih.

Bravci bodo lahko poslali svoja mnenja in predloge za program KPI, s tem, da bodo odgovorili na vprašanja, ki bodo objavljena v posebni številki «Dela».

Volitve v Grčiji

Na nedeljskih volitvah v Grčiji je prejela sredinska unija absolutno večino glasov. To unijo vodi poslanec Papandreu. Desničarska filofašistična skupina je tako dobila še en hud udarec. Levičarske sile so prejele 12 odst. glasov. V številnih volilnih okrožjih levičarji niso predložili svoje kandidatne liste. To pa zato, da so omogočili izvolitev sredinskih kandidatov ter poraz desničarjev. Sredinska unija je demokratično usmerjena, čeravno so v njenih vrstah tudi nekateri voditelji, ki so vse prej kot pa napredni. Zmaga sredinske unije v Grčiji je neke vrste «25 julij». Upati je, da bodo sedaj razveljavili fašistične zakone, osvobodili politične jetnike in uvedli demokratične svoboščine v državi.

Novo tajništvo deželnega komiteja KPI

Novoizvoljeni Deželni komite KPI za Furlanijo-Juljsko krajino je na svojih prvih imenoval novo tajništvo. Za sekretarja je bil ponovno potrjen Silvano Bacicchi, za podsekretarja Mario Colli, člani tajništva pa so Paolo Sema, Arnaldo Baracetti, Enzo Menichino in Bruno Mecchia.

Deželni komite je z zadovoljstvom podčrtal, da je bila deželna konferenca uspešna in odobrila predloge komunistov za program Furlanije-Juljske krajine, kakor tudi iniciative, ki jih bo podvzel v zvezi z omenjenimi predlogi in o katerih se bo razpravljalo tudi na javnih debat.

Tržaška pokrajina bo proslavila 20-letnico Odporniškega gibanja

Na pobudo komunističnih svetovavcev bodo na tržaški pokrajini ustanovili skupen odbor za proslavo 20-letnice Odporniškega gibanja. Ta vest je bila potrjena na seji pokrajinskega sveta, ki je bila v tork zvečer.

Tovariš Sema, ki je v imenu skupine komunističnih svetovavcev zahteval, naj pokrajina dostojno proslavi 20-letnico Odporniškega gibanja, je med drugim opozoril predsednika pokrajine, da se je obdobje proslav dvajsetletnice dejansko začelo že 8. septembra lani in da bo trajalo do maja 1965. Vsak mesec, vsak dan tega obdobja, je dejal naš svetovavec, nas spominja na junška partizanska dejanja, na žalostne in tragične dogodke, na krvave represalije nacifašistov. Še posebej je tov. Sema omenil žrtve v Ulici Ghega, na Opčinah, v Ulici D'Azeglio, na Proseku, v tržaški Rižarni, ki so jo nacisti spreminili v zloglasni krematorij. Zahteval je, da se vse te žrtve do-

stojno počasti in konkretno predlagal, naj se v skupen odbor vključi tudi partizanske organizacije.

Konferenca goriških komunistov

Preteklo soboto in nedeljo je bila v Trziču pokrajinska konferenca KPI.

Na njej so obravnavali probleme gospodarskega načrtovanja, probleme šol, socialnih uslug, prometa, vojaških služnosti in probleme slovenske narodne manjšine. Veliko pozornost so posvetili mednarodni politiki in torej problemom miru. Ta konferenca je bila v okviru priprav na vsedrjavno organizacijsko konferenco KPI, ki bo v Neaplju.

Skupščina tržaških komunističnih žena

V nedeljo je bila v Trstu pokrajinska skupščina komunističnih žena. Na njej so razpravljale o pomenu soudeležbe žena v borbi za obnovo družbe. Razprava je bila javna. Prisotne so bile tudi številne socialistke in žene, ki ne pripadajo nobeni politični stranki. Osrednje vodstvo KPI je zastopal senator Giuliano Pajetta. Ta je imel tudi daljši govor.

Tematika nedeljske skupščine komunističnih žena je v glavnem zapopadna v treh problemih, ki so: mir v svetu, ekonomsko-socialni razvoj v državi in vpis žena v komunistično partijo.

Sedanje politično stanje v svetu, pogosto pojavljanje hude nevarnosti vojnih spopadov (n. pr. trenutno na Cipru) terja močno in odločno gibanje za mir. Zato je potrebna učinkovita podpora tistim, ki se zavzemajo za ohranitev miru in ki so predvsem socialistične države, napredno in demokratično gibanje v svetu, skratka vse miroljubne sile v svetu. Pred komunističnimi ženami stojijo zato izredno važne naloge.

Notranji državni položaj prav tako terja nujno prisotnost žena v borbi za vsestranski razvoj. Komunisti se zavzemajo za uresničitev italijanske poti v socializem.

Nazadnjaške sile, ki vplivno delujejo v deželi, znano, hočejo pustiti ženo na robu političnega življenja, ker vedo, da bi učinkovit nastop žena v napredno smer v Italiji, utegnil povzročiti odločilno spremembo v vsem političnem življenju.

Zato je naloga komunistov, da dajo ves svoj doprinos, da se reši žensko vprašanje, ki obstoja v Italiji, začeni z utrditvijo in pomnožitvijo vrst komunističnih žena. Vsa partija, zlasti pa komunistične žene, si morajo torej zadati nalogo, da se predvsem vključijo v KPI večje število novih članic, ki naj prinesejo nove ideje, ki naj obogatijo dosežanje delo in tako prispevajo k večjim uspehom.

Vprašanje rekrutacije je, seveda, povezano, z vprašanjem kvalificiranja našega dela, politične oživitve in izboljšanja vseh sektorjev delovanja. Novi in že vpi-

sani, morajo najti v partiji mesto, kjer se rešujejo njihova vprašanja, vprašanja poedinih kategorij. Ko bomo to dosegli, bo lažja rekrutacija in bo obenem možna večja aktivnost v naših vrstah, kajti ljudje se najbolj zanimajo za ona vprašanja, ki so jim najbližja, ki jih čutijo, ker tvorijo njihove vsakdanje probleme. Z večjo mobilizacijo, z večjo aktivnostjo in močnejše rekrutacijo žena, bo možno tudi najti nove kadre in se bodo pojavile nove voditeljice, ki bodo lahko bolj vplivale na razvoj, mobilizacijo, pravilno interpretacijo vprašanj širokih ženskih množic, kar je bistveni pogoj, za spremenitev politične smeri k napredku in socializmu.

JELKA GERBEC

Za mir na Balkanu, Jadranu in Sredozemlju

Udeleženci plenuma bolgarskega nacionalnega sveta za zaščito miru so poslali poziv balkanskim narodom, v katerem je rečeno, da je dandanes naša dolžnost, da si kot borci za mir prizadevamo z vsemi silami, da na polotoku ne bi bilo jedrskega orožja. Poziv prav tako poudarja, da ni treba čakati prekrižanih rok na sporazum med vesilami, kar zadeva razorožitev, temveč da je treba z neogibno aktivno dejavnostjo in pobudami pomoči k sklenitvi takšnega sporazuma. Nacionalni svet se zavzema za najtesnejše medsebojne zveze na Balkanu, za krepitev dobrih sosedskih odnosov na vseh področjih življenja, za pogajanja med vladami o gospodarskih in kulturnih vprašanjih, za premagovanje težav in za odpiranje širokih možnosti za mir na Balkanu, Jadranu in Sredozemlju.

Jean Paul Sartre:

Krik upora Afrike

Ob obletnici mučeniške smrti Lumumbe

Igra je končana: protest pri Združenih narodih, posredovanje «modrih čelad», Kasavubujev državni udar, vojaški upor Mobutuja, tega birača v službi Belgijcev, ki je prevzel vodstvo sil javne varnosti, to se pravi oboroženih in neplačanih band, ki znajo samo ropati, Hammarskjoldova nizkotna pristranost, intrige Yulujaja, ki je lutka Francozov: vsi ti dobro znani dogodki so le etape neizogibne kalvarije. Belgijci, Francozi, Angleži, velike družbe in Mister H so svojim najetim morivcem Kasavubuju, Mobutuju, Čombeju in Muonongu naročili, naj Lumumbo ubijejo. Puritanska Severna Amerika pa si je

ob tem zatislila oči, da bi ne videla krvi. Zakaj takšna besnost? Mar je bilo nujno potrebno, da se je neokolonializem v Kongu ustoličil prav s tem hrupnim umorom?

Ta veliki črnc, neutrudljiv delavec in sijajni govornik, je izgubil oblast iz rok: razdrobitev Konga, realno dejstvo, nesporen rezultat osemdesetih let «pokroveljskega» kolonializma in šestih mesecev makiavelizma je temeljito zanikal jakobinske sanje predsednika vlade. Izgubil je oblast, razen morda v Stanleyvilu, kjer pa je bolj kot pripadnik imel nemara odjemavca. In če bi se bil odpravil tja, mar bi bil storil kaj več kot Gizenga, katerega je malo pozneje, po nekaterih naglih zmagah, izdal načelnik njegovega štaba, ki je bolj kot v enotnost politikov verjel v enotnost moči, kakršno ima lahko vojska? Imperializmu ni mar človeških žrtev: če pa je že bil zmogovavec, ali si ni mogel prihraniti tega škandala? Ne, ni mogel. Zakaj v tem je skrivnost njegovih umazanih kombinacij: Lumumba je bil človek, ki je hotel dati oblasti ustavne oblike, prav zato pa je moral čimprej izginiti.

Lumumba je namreč za svojo življenja bil posebljeno zavračanje neokolonializma, ki obstoji v bistvu v tem, da kupujejo nove gospodarje, nove buržuje v novih deželah, kot je klasični kolonializem nekdanj kupoval poglavarje plemen, emire in čarovnike.

V takih pogojih postane vojska, ki je v očeh navnežev simbol suverenosti, orodje za dvojno izkoriščanje: za izkoriščanje delovnih množic po eliti in z njenim posredovanjem za izkoriščanje črncev po zahodnem kapitalizmu. Vršijo se investicije, dajejo se posojila: vlada neodvisne dežele je popolnoma v rokah Evropejcev in Američanov. Tako se je leta 1900 bilo zgodilo s Kuba, ko je končala kolonialno vojno, v kateri je bila zmogovavec. Zgled je še vedno dober: uporabljajo ga sleherni dan. Smoter je pač v tem, da bi črnemu kontinentu namenili usodo Latinske Amerike: šibkost centralne vlade, zveza buržoazije (ali preživelih fevdalcev) z vojsko, nad vsem pa vlada trustov. Za takšno kombinacijo potrebujejo seveda ljudi: v Kongu je to Kasavubu. Njegove ambicije in njegov separatizem — tudi če na koncu sprejme nekakšno šibko federacijo — ohranja staro razcepljenost, ki jo je še podžigala belgijska administracija, tokrat pa celo brez očitkov, da je nad vsem skupaj roka belcev. Ileo in Adoula mu lahko le sekundirata: njuna razredna zavest je na višini njunih apitov: nanih lahko računajo. S pomočjo sil javne varnosti ne bo težko odpraviti ustave in pospešiti razvoja nove buržoazije....

Tak je program, tak je Kongo leta 1963. V letih 1960-1961 je bil subjekt zgodovine, zdaj pa je le najpasivnejši objekt. Usoda Katange se je odločila med Belgijci, Angleži, Francozi, Američani, Rodezijci in južnoafriškimi belci. Boji, upori, vojna, nenadne in protislovne odločitve OZN so le učinki in manifestacije pogajanj, ki so potekala med trusti, med vladami. Če se danes dozdeva, da je vse normalno, če se je Katanga pridružila Kongu, je tako pač zaradi tega, ker so se Združene države Amerike — proti Rodeziji in Južni Afriki, proti namenom Angležev in Francozov — sporazumele z Belgijci, da bi

(Nadaljevanje na 4. strani)

Socialistične dežele v letu 1963

Komentar revije „Rinascita“ o razvoju teh dežel

Leto 1963 je bilo del najvitalnejše in najbogatejše faze v zgodovini socialističnih držav. To je morda leto, po novem kurzu, ki se je začel z XX. kongresom KP SZ, ko so se jasneje pokazale resnične dimenzije problemov in protislovnosti, katere so dozorevale v prejšnjih letih znotraj socialistične družbe in katerih čestokrat avtoritativno in togo obravnavanje je preprečilo ali zavrlo njihovo uveljavitev in tudi njihovo morebitno dialektično kompozicijo.

V procesu diferenciacije med izkušnjami raznih socialističnih držav — proces je bil čedalje bolj poudarjen po letu 1956 in po prevladi prvih neposrednih notranjih družbenih napetosti — je prevladala pozitivna faza konfrontiranja postavk, izkušenj in zahtev, ki so bile relativno avtonomne, faza, ki je postavila na nove temelje ekonomske in politične odnose med socialističnimi državami, ki pa zato vseeno ni bila brez novih in nerešenih problemov, predvsem kar zadeva različne ekonomske in socialne nivoje, ki so v raznih državah. Te objektivne in pogostokrat subjektivne različnosti, manj poudarjene v Vzhodni Evropi zaradi relativne homogenosti razmer, težijo k zaostritvi, kadar gre za odnose s socialističnimi državami drugih svetovnih področij, kjer se je socialistična revolucija razvijala v drugačnih zgodovinskih dogodkih in v drugačnem političnem in geografskem položaju.

Nove koordinacije v socialističnem svetu

S tega stališča so se v minulemu letu pokazale kakor nikdar poprej vse težave in komplikacije pri iskanju nove enotnosti in nove koordinacije notranje in mednarodne akcije med socialističnimi državami, ko se je pretrgala prejšnja formalna identičnost stališč in interesov, dosežena s preprostim negiranjem različnosti. V bližnji prihodnosti bo morala preživeti hudo preskušnjo sposobnost sistema socialističnih držav v celoti za to, da se vsaj postopno uskladijo navkrižja in kontrasti na strateškem in taktičnem torišču, ob hkratnem razvijanju začetrtega diferencialnega procesa oziroma s čedalje večjo usklajenostjo med graditvijo socializma in

specifičnimi razmerami v vsaki državi.

Kar zadeva ekonomske odnose med socialističnimi državami kaže intenzivna dejavnost raznih specializiranih komisij SEV v omenjenem letu, še zlasti pa nedavna vzpostavitev Mednarodne banke, da so se na tem področju odločno oprijeli operativnega plana po sestanku julija leta 1952, na katerem so obravnavali splošne zadeve. Nujnost racionalnejše izmenjave med socialističnimi državami kot tudi iskanje pravih in resničnih oblik za koordinacijo nacionalnih planov za razvoj sta postala dandanes bistvena elementa planiranja perspektiv sleherne države, ki si prizadeva učinkoviteje specializirati nacionalno proizvodnjo. Očitno gre za kompleksen in dolgoročen proces, ki je takoj zadel na nekatere ovire spričo obstoja različnih ekonomskih situacij, potreb manj industrializiranih držav, kot sta Romunija in Bolgarija, po intenzivnejši industrializaciji na podlagi lastnih potencialno proizvodnih možnosti kot tudi spričo potreb industrializiranih držav — naprimer Češkoslovaške in DR Nemčije — da modernizirajo in učinkovito izkoristijo svojo proizvodno strukturo.

Tudi v notranjem razvoju socialističnih držav se je v zadnjem času jasneje kot v preteklosti pokazala narava problemov, ki jih tarejo in za katere že nekaj let iščejo rešitve s stalnimi reformami in preobrazbami. Prednost, ki so jo dali gospodarstvu v tej fazi izgradnje socialističnega sistema, ima notranji pomen — v tem, da nenehno postaja vse večja nujnost kvalitativna preobrazba proizvodnega sistema, ki bi mogel zadostiti kompleksnejšim in večjim potrebam družbe, katere se je priklopala do višje zrelostne stopnje — in mednarodni pomen v zvezi z ekonomskim tekmovanjem s kapitalističnim sistemom. Obstajajo specifični notranje ekonomski problemi, kot je na primer vzpostavitev ponovnega ravnotežja med pomembnimi gospodarskimi sektorji, premagovanje zastojev, ki preprečujejo splošni razvoj družbe, usklajevanje instrumentov planiranja z novimi nalogami itd. Toda vse očitneje se kaže, da odnosov

med gospodarstvom in politiko, med strukturo in nadgradnjo, ni mogoče trgati in da so med seboj pogojeni. Politične pomanjkljivosti — pomanjkanje resničnega izpopolnjevanja oblasti in funkcij, oddaljenost vrhov od baze itd., do katerih je prišlo v letih centralizirane izgradnje socializma v sistemu, ki je mrzlično ustvarjal proizvodno podlago nove družbe v skladu s centralnimi smernicami — so po XX. kongresu samo delno odpravili. Proces, ki se je začel takrat in ki se je bolj ali manj intenzivno razvijal v raznih socialističnih državah, je v bistvu odpravil najbolj pereče probleme v zvezi s prisiljevanjem in totalitarizmom in ponovno vzpostavil socialistično zakonitost, vendar se še zmeraj ni odločilno dotaknil odnosov med planiranjem, ki je nujno normativno, in organizirano udeležbo delavcev ter se splošneje lotil problema v zvezi z izpopolnjevanjem politične oblasti, da bi le-ta ustrezala doseženi ravni proizvodjalnih sil.

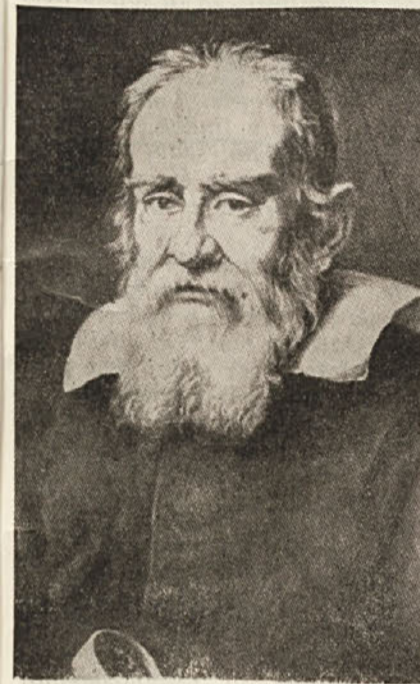
Očitna znamenja napredka

Leto 1963 smo bili pričr očitim znamenjem napredka tudi na tem področju, še zlasti pa, kar zadeva znatno oslabitev napetosti v notranjopolitičnih odnosih. Spomnimo se pomembnih sprememb v vladah Bolgarije in Češkoslovaške, izkušenj z delavskimi sveti na Madžarskem, razvoja družbene kontrole nad proizvodnjo v ZSSR, resnične kulturne debate, zlasti na Češkoslovaškem in Madžarskem, kot tudi bojiča, ko so odprli berlinsko mejo.

Vendar kaže, da se mimo teh znamenj, ki pričajo o napredku, odpirajo večje možnosti kot rezultat nekaterih pomembnih sklepov o modernizaciji proizvodne strukture, sklepov, ki jih je mogoče uveljaviti, v vseh socialističnih državah, zlasti pa v Sovjetski zvezi. V tej državi so konec leta sprejeli program o razvoju kemične industrije, katerega namen je spremeniti ne samo razdeljevanje investicij in začrtati nove proizvodne cilje, temveč tudi dati spodbudo za nov skok v podružbljanju dela ter probleme socialistične demokracije vnovič postaviti na višjo in kompleksnejšo raven, hkrati pa zaostri potrebo po reševanju še zmeraj nerešenih odnosov med mesti in podeželjem.

Ob 400-letnici Galilejevega rojstva

GALILEO GALILEI se je rodil istega leta kakor Shakespeare in leto dni po uvedbi indeksa prepovedanih knjig katoliške cerkve. To kronološko zapovrstje ni slučajno. Hkrati z Galileom je njegov vrstnik, genialni angleški poet izpričal v svojih delih takšno globino misli in čustev, spričo katerih so njegove umetnine nesmrtno. Galilei je postal zgodovinski zgled velike strasti, ki žene človeka k spoznavanju narave in pri tem ruši stare znanstvene dog-

mě. Njegova znanstvena dejavnost je bila tesno povezana z bojem proti religiji, ki je štela preživele družbene oblike. Zastritev katoliške reakcije, ki je sovpadala s časom njegovega rojstva, je napovedovala tragično usodo tega misleca.

Galilei se je rodil v Pisi, leta 1564, mladost pa je preživel v Firencah. Nekaj časa je v Pisi študiral medicino, potem pa je preselil na matematiko in mehaniko v Firencah, postal profesor v Pisi, leta 1592 pa se je preselil v beneško republiko kot profesor padovanske univerze.

S univerzitetne katedre je bil dolžan na podlagi uradnih pro-

gramov razlagati od religije potrjen Ptolomejev nauk: v središču vesolja je Zemlja, okoli nje pa se sučejo Sonce in zvezde, medtem ko je sam proučeval Kopernikov heliocentrični sistem in zbiral dokaze o njegovi pravilnosti. Moral je predavati mehaniko in fiziko po Aristotelu, katerega trditve so bile potrjene s cerkveno dogmo (težje telo hitreje pada na zemljo in podobno) sam pa je v mnogih letih s poskusi in razmišljanjem ugotavljal v nasprotju z «očitnostjo» točne zakone padanja teles. O vsem tem je lahko razpravljale v zelo ozkem krogu svojih najljubših učencev. Lahko si predstavljamo, kakšna sovražnost se je nabirala v Galileu. Iz vsega srca je sovražil cerkvene mračnjake, ki so izpodbijali znanstvene dokaze s sklicevanjem na besedilo biblije.

Galilei je zelo ljubil življenje, navduševal se je nad poezijo in glasbo, poznal je moč besede in sam mojstrsko obvladoval besedo, in do nazadnjaštva, religioznega ali posvetnega, ki je vztrajno skušalo zatreti živo misel, je občutil odpor.

Leta 1610 je Galilei zaslovel po vsem svetu.

V tem letu je prvič v zgodovini človeštva napravil zvezdogled. Zagledal je pokrajino Lune, dognal, da Rimska cesta sestoji iz posameznih zvezd, opazoval faze Venere, Saturnov prstan, sončne pege in odkril obstoj štirih Jupitrovih satelitov. Galilei jih je imenoval medicijejske zvezde v čast vladajoče florentinske hiše Medicejcev. Prva astronomska odkritja s teleskopom je Galilei razložil v knjigi «Zvezdni sel». To delo je postalo kmalu brano po vsej Evropi.

Galilei se je preselil v Firence. Postal je «prvi matematik velikega kneza». Deležen je bil slave, toda število sovražnikov je naraščalo. V Rimu so vlekli na ušesa, kaj pravi. Leta 1616 se je Galilei s pomočjo prijateljev skušal otresti očitkov na račun sebe in heliocentrizma, češ da gre za herezijo. Toda inkvizicija je bila močnejša od Galilejevih prijateljev: Kopernikovo knjigo so pre-

povedali, razlaganje heliocentriзма pa razglasili za heretično dejanje.

Ta odlok je bil hud udarec za Galileia. Pristaši heliocentrizma so obmolknili. Le tu pa tam so, pazeh na agente inkvizicije, ki jih je bilo po italijanskih mestih vse polno, tako rekoč šepetaje govorili o kroženju Zemlje okoli Sonca.

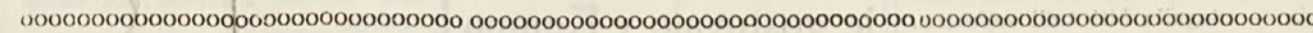
Galilei se je uklonil ostrim cerkvenim prepovedim, vendar ni bil strt. Se naprej je proučeval Kopernikov sistem. V vrsti bleščečih pamfletov je polemiziral s svojimi nasprotniki, ki so izpodbijali resničnost njegovih astronomskih in fizikalnih odkritij. Na skrivaj je razlagal osnovne znanstvenega svetovnega nazora. Zagovarjal je misel o enotnosti materije, gibanje katere pojasnjuje prirodne pojave.

Vrsto let je Galilei pripravljale obširno razpravo v obrambo heliocentrizma. Zdelo se mu je, da je čas za objavo knjige. Na papeški prestol je sedel kardinal

(Nadaljevanje na 4. strani)

Prešernova proslava v Prosvetnem domu na Opčinah. Organiziralo jo je prosvetno društvo «Opčine». Pesmi Prešerna, Ketteja, Murna, Kosovela in Zupančiča so recitali Sonja Baisova, Drago Gorup, Pavla Kramarjeva, Vilma Malalanova, Milan Senčar, Armando Škerlavaj, Lučka Terčonova in Dario Vremec. Napovedovala sta Dana Sosičeva in Staniko Hrovatin. Program je priredila prof. Elza Antonac. Sodeloval je tudi pevski zbor Prosek-Kontovel pod vodstvom prof. Ignacija Ote

Kočo Racin človek, pesnik in borec

Pred dobrimi dvajsetimi leti je v vihri sovražnikovih ofenziv padel tudi en največjih makedonskih revolucionarjev pesnik Kočo Racin. Njegovo življenje in delovanje je Blaže Ristovski tako-le opisal:

«Kočo Racin se je rodil v Velesu, mestu ob bregovih Vardarja z večno nemirnim duhom, leta 1909. Bosonog je pešahal mladi pesnik skozi vonj po smodniku v vojnah 1912., 1913. in 1914-18. leta, se učil iz surove knjige življenja in boja ter se naučil patriotizma, pa tudi visokega protetarskega humanizma. Ker ni imel niti osnovnih pogojev za nadaljevanje šolanja, je odlični dijak Racin zamenjal šolo za očeto vo lončarsko delavnico. Tu je pravzaprav prvič izpričal Racinov umetniški duh.

Konec naporenega delavnika je za mladega Racina pomenil samo začetek drugega dela življenjske naloge: samoizobraževanja ob lojeni sve-

či v podstrešni sobici. Branje knjigu je odprlo neznana vrata v življenje. Tako spozna tudi ljudsko poezijo, tako proučuje tudi napredno socialistično literaturo. Sam je občutil težo delavčevega dneva, zato je sprejel pot brezkompromisnega boja za osvoboditev dela in naroda, pot boja za novo družbo brez izkoriščevancev in izkoriščanih. Kočo je zgodaj stopil v vrste naprednega delavskega gibanja.

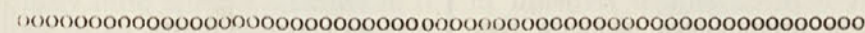
Književno prične delovati leta 1928, ko sta natisnjeni njegova prva povest «Rezultat» in prva pesem (v srbohrvaščini) «Sinovi gladi», deli z izrazito socialno-revolucionarnim tonom. V nenehnem stiku z naprednimi jugoslovanskimi pisatelji — sodeluje samo v naprednih časopisih — Kočo Racin nemirno križari po mestih in beži pred policijsko tirality, se neutrudno uči in ustvarja pesmi, povesti eseje, kritike, študije iz narodne zgodovine in kul-

ture itd. Od leta 1936, ko Racin objavi prvo pesem v makedonščini, se pričinja novo obdobje pesnikovega ustvarjanja obenem pa tudi novo obdobje v zgodovini njegovega naroda. Po objavi več posameznih pesmi v makedonščini po časopisih in listih vse Jugoslavije (v Sloveniji je sodeloval v «Zborniku 1939», ki ga je uredil Tone Seliškar), izda leta 1939 svojo zbirko pesmi «Bela svitanja», ki se je, čeprav so jo takoj propovedali, naskrivaj razširjala in močno vplivala ne le na mlade makedonske književnike, da so ustvarjali v rodnem jeziku, ampak tudi na njegove sodobnike sploh in jih mobilizirala v boju za narodno in socialno osvoboditev.

Bolgarska okupacija Makedonije (1941) ne samo da ni v ničemer izboljšala položaja, v katerem je bil narod, ampak je še v novih oblikah nadaljevala sistem raznarodovanja in izkoriščanja. S tem pa se nadaljuje tudi Racinovo preganjanje. Vse do tistega dne, ko se pesnik vključi v vrste partizanskih odredov, kjer nadaljuje svoje propagandno delo — pripravlja prve zbirke makedonskih narodno-osvobodilnih pesmi. V noči 13. junija 1943 pa je Racin tragično končal, ne da bi dočakal zoro opevanega «belega dne», ki je bil že na obzorju.

Kočo Racin je potrpežljivo in resno proučeval makedonski jezik, vnašal življenje v sleherno uporabljeno besedo, pel je preprosto, jasno, intimno, pretresljivo, v goli grenkobi neke resničnosti, vendar se nikoli ni spuščal do poenostavljanja. Napisal je eno od prvih strani makedonske poezije in pokazal, da je makedonski ljudski jezik primeren tudi za najtaniša človeška ustvarjanja in za najbolj glasno izražene misli ter ideje. Ustvaril je lasten verz in stil, ki ga ni moč ne posnemati ne prevzeti, kar pa je še pomembnejše, verz, ki se ga ne da prevajati brez nevarnosti, da bi prišlo do osiromašenja in izgubljanja poetičnosti.

Težko je na kratko prikazati vse (Nadaljevanje na 4. strani)

„Na zeleni reki čoln“

Peta letošnja premiera Slovenskega gledališča v Trstu

Najnovejše delo, ki ga je postavilo na oder Slovensko gledališče v Trstu, je Dikličeva igra «Na zeleni reki čoln». Naš sodelavec nam je o tem delu poslal sledeči dopis:

Umetniško vodstvo Slovenskega gledališča je pravilno menilo, da bi bilo pametno vključiti v program letošnje sezone tudi delo, ki spominja na dvajsetletnico upora na Primorskem. Zal, takih del slovenska dramatika nima mnogo na izbiro. Zato se je moralo odločiti za delo, ki kolikor toliko spominja na čase iz zadnje svetovne vojne. Tako je padla odločitev na Dikličevo dramo «Na zeleni reki čoln».

Čeprav ni dal Diklič velike važnosti času in kraju dogajanja, je v drami «Na zeleni reki čoln» toliko jasnih in prepričljivih elementov, ki pojasnjujejo skoraj avtomatično smisel drame, njeno časovno in krajevno opredeljenost.

Diklič je to delo napisal leta 1959. Prva uprizoritev je bila naslednje leto v Mostarju. Tamkajšnje gledališče je dvakrat skušalo s tem delom iti na Sterijino pozorje, a mu to ni uspelo. Nasprotno pa se je zgodilo z gledališčem iz Zrenjanina, ki je nastopilo s tem delom v Novem Sadu. Glavni interpret Boris Kováč je za svojo vlogo prejel celo prvo nagrado. Od tedaj je zrenjaninsko gledališče uprizorilo to dramo že sedemnajstkrat, Sloven-

(Nadaljevanje na 4. strani)

Prešernova proslava na Kontovelu. Organiziralo jo je prosvetno društvo «Prosek-Kontovel». O Prešernu je govoril podpredsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze Boris Race. Pesmi Prešerna, Vodnika, Gregorčiča, Aškercer, Jenka in Gradnika so recitali Zvonka Guštin, Božena Štoka in Ivo Regent. Poleg domačega pevskega zbora je nastopil tudi zbor iz Velikega Repna pod vodstvom Mirka Guština

